

Medlemsblad for

Skien Historielag

Stiftet 19. mai 1932

Nr. 1 - 2012

Juleturen 2011.

Lørdag 10. desember var det igjen tid for historielagets tradisjonelle juletur. Vi startet som vanlig fra Lietorvet i en av Magnus Klevens behagelige turbusser. Vi rakk bare så vidt å få alle turdeltakerne om bord i bussen før formannen var i gang med en spennende utredning om utgravingene som er blitt gjort ved Faret. Her er der funnet rester etter to, kanskje tre kirker, den eldste av disse er muligens den eldste kirken som ble bygget her i landet. Det er også funnet kristne graver, den eldste fra begynnelsen på 900-tallet, muligens fra slutten av 800-tallet. Når vi vet at kristningen av Norge fant sted 100-150 år seinere, er dette ganske spennende opplysninger.

Da vi kom litt lenger fram mot Fjærekilen, orienterte Thor om jernverksmannen Halvor Borse som eide Fjære gård fra 1676. Han var en betydelig jernverkseier som eide både Holden- og Bolvik jernverk, hans svigersønn var Herman Leopoldus som ved sitt giftemål fikk en "flying start" i distriktet og satt til slutt med kontrollen over jernverkene i fylket. Halvor Borse ble drept høsten 1701 under mystiske omstendigheter på Geiteryggen. Han fikk en kule i hodet av en ukjent person. Det ble spekulert mye etter denne hendelsen, Halvor Borse hadde vært en hard mann i forhandlinger og hadde ikke bare fått venner opp gjennom årene.

Vårt første stopp på turen var ved kirkeruinen på Hollahøyden på Ulefoss.

Her ventet Geir Haatveit fra Holla Historielag på oss. Det er ikke vanskelig å forestille seg hvor fint denne kirken har tronet på Hollahøyden med nydelig utsikt til Norsjø. Kirken nevnes i Biskop Eysteins jordebok fra omkring år 1400, men er nok mye eldre, antagelig fra 1100-1250-tallet. Fra 1600-tallet var den eid av Holden, Ulefos jernverk.

Det har vært flere undersøkelser og istandsettinger av ruinene av den gamle kirken, første gang i årene 1923-1925. Da klarte de å skru det sørøstre hjørnet i lodd. Ved neste istandsettelse i 1973-1974 ble toppdekket utbedret, murene spekket og vestportalen ommurt. Nå er Holla kirkeruin med i Riksantikvarens ruinprosjekt og konserveringsarbeidet pågår.

Etter disse interessante opplysningene kjørte vi ned til Øvre Verket hvor vi besøkte antikvariatet og museumsleiligheten. Det er mye interessant å se på begge disse stedene, men tiden gikk litt for fort, og vi måtte snart sette oss i bussen igjen med kurs for Notodden. Der ventet det oss lunsj på Brattrein. Vi fikk nydelige rundstykker som smakte ekstra godt i de koselige juleomgivelsene som var laget til i stua der.

Fra Brattrein gikk turen videre på glatte vinterveier til Hjartdal kirke

Her ventet Gunvald Tho på oss. Han fortalte om bygdas kirke. Først hadde det vært en stavkirke i Hjartdal.

Lederen har ordet.

Godt nytt år til alle!

Så skriver vi 2012, og Skien Historielag er i sitt 80. år – med god fart, føler vi. Vi hadde til dels meget god oppslutning om våre arrangementer i fjor, og vi tror vi skal ha interessante tilbud også i tiden framover. Våre to første medlemsmøter i år omtales nærmere annet sted i medlemsbladet. Her er bare noen betraktninger. Bjørn Rudborg kommer nok til å ta for seg Cort Adellers internasjonale meritter, men admiralen tilhørte i høyeste grad våre områder. Fra 1660-årene bygde han seg en sterk posisjon som Solum, Gjerpen og Skiens største jordegodseier, med Gimsøy kloster i sentrum. Adeler-slekten satt med Gimsøy-godset i fem generasjoner, før Cappelen overtok på 1800-tallet.

Til februar møtet har vi vært så heldige å få Rolf Theil, språkprofessoren som vel like gjerne kunne ha fortalt om dialekter i Asia eller i Afrika. Men Herøya-mannen Theil vil gjerne snakke om sin opprinnelige dialekt, grenlands-målet, om hvorfor dialekten vår har blitt akkurat slik som den er/var. Jeg har fått flere meget positive innspill om Theils kåserier.

På siste medlemsmøte før jul nevnte jeg at vi hadde fått en henvendelse om et lokale i sentrum (nærmere bestemt Kongens gate). Dette har gått litt tregere enn antatt, men i løpet av kort tid vil vi ta en beslutning. Hva det blir til, vil dere etter hvert kunne finne på lagets hjemmeside, eller ved å komme på møtet den 24. jan.

Fotogruppa er godt i gang, og Jan Thore Øvrum og Jan Christensen vil gjerne høre fra alle som sitter med gamle bilder av/fra Skien. Et spesielt prosjekt går ut på å samle så mye som mulig om beaux arts-byen, det storslagne Skien som reiste seg etter brannen i 1886. Og så jobber vi aktivt med en byvandring knyttet til "Skiens-hjorten" (i Duestien og omegn). Følg med. Håper vi ses på møtene.

Thor Wølner Gundersen

JANUAR-MØTET

Vi ønsker velkommen til et nytt semester
TIRSDAG 24. JANUAR
Kl. 1830 i Hauges Minde.

Bjørn Rudborg (Telemark museum) er ansvarlig for utstillingen om Cort Adeler, som åpnet på Brevik Bymuseum sommeren 2011. Foredraget tar utgangspunkt i dette arbeidet, men strekker seg også til perioden da Cort Adeler var Bratsbergs største godseier.

Cort Adeler var 15-åringen som i 1637 reiste ut fra Telemark, og kom hjem som admiral for den dansk-norske flåte. Gjennom mange år opplevde han flere sjøslag og personlige triumfer enn de aller fleste. Cort Adellers historie er stor-slagen dramatisk og ære, men med krig, pest og død i kjølvannet.

FEBRUAR-MØTET

Møtet holdes
TIRSDAG 14. FEBRUAR
Kl. 1830 i Hauges Minde.

Professor Rolf Theil holder foredrag om Grenlandsdialekten.

"Arkeologen grev seg ned i jorda, språkforskaren grev seg ned i orda, og begge finn nye kunnskaper om fortida. Alle språk og dialekter har ei mangetusenårig historie som vi får vite meir om ved granske dei nærmare. Grenlandsdialekten er ikkje noka unnatak, som eg skal prøve å vise i kåseriet mitt. Grenlandsdialekten var ein umistelig tradisjon, og vi fører denne tradisjonen vidare ved å snakke grenlandsk.

For begge møter: Inngangspenger kr. 100,-. Det blir som vanlig utlodning og bevertning. Vi ønsker vel møtt!

JULETUREN - forts. fra side 1

Denne kirken lå på den andre sida av veien i forhold til dagens kirke. Da bygda skulle ha ny kirke i 1809, valgte de å legge den høyere i terrenget, da det var så fuktig der gamlekirken hadde ligget. Kirken ble bygget av Jarand Rønjom, kjent kirkebygger i Telemark. Det er en tømret korskirke, og den har i dag plass til 220 personer. Kirken ble restaurert siste gang i 1941. Den er vakker med tømmervegger og tømmer søyler med god høyde under taket. Etter orienteringen om kirken fortalte både Gunvald Tho og Thor om bondeopprøret. I 1540 startet bøndene i øvre Telemark og i området rundt Skien et opprør. De hadde lenge vært misfornøyde med de saksiske bergverksfolkene som kom til Telemark. Bøndene ble stadig pålagt mer og mer underhold av disse utlendingene, de skulle holde hus, mat og skyss for dem når de kom. Dessuten ble bøndene i de øvre delene av fylket pålagt å komme til markedet i Seljord en gang i uka og selge sine varer kun til tyskerne. Dette førte til stor misnøye og danning av en bondehær. Da kong Christian III fikk høre om dette, klargjorde han full hærfylking fra Bergenhus og Lista. Han sendte melding til høvedsmennene på Akershus og Bohus ved svenskegrensen om å gå inn i Telemark med full krigsmakt. Kongshæren møtte bondehæren i Ambjørndalen. Bøndene fikk tilbud om fritt leide og forhandlinger hvis de la ned våpnene. De la fra seg våpnene og ble omringet av kongshæren. Bondelederne ble skutt, flere ble avrettet ved dom og andre måtte betale store bøter. Dessuten måtte alle skrive under på at de skulle være fredelige og lydige undersåtter.

I 1990 ble det reist et minnesmerke ved Hjartdal kirke til minne om bondeopprøret.

Etter denne orienteringen kjørte vi videre gjennom Ambjørndalen til Nutheim. Der ble vi servert nydelig julemiddag. Etter kaffe og julekaker stod hjemreisen for døren, og i nydelig måneskinn reiste vi gjennom det vakre vinterlandskapet ned til Skien igjen. Vi takker for enda en flott tur i regi av Skien Historielag.

Torild.

Skiens ordførere

Vi fortsetter å presentere Skiens ordførere gjennom tidene. Mange av ordførerne var også Stortingsrepresentanter. Ove Lunde har levert stoffet om Stortingsrepresentantene til Skiensboka. Vi "fletter" biografiske opplysninger om disse sammen med Harald Rasmussens opplysninger om de personer som "bare" var ordførere.

Arentz, Hans Severin, født i Farsund 15. november 1806, sønn av kgl. fiskeriinspektør på Shetlandsøyene Jens Christian Arentz og Anne Elisabeth Urbye. Kst. adjunkt ved Skien lærde skole fra 1829, fast fra 1830 og fram til 1866. Fungerte som rektor i årene 1851-52. Ordfører i Skien 1840-42, 1845-47, 1848-50, 1851-60, 1861-67 og 1873-75. Representerte Skien og Porsgrunn på Stortinget i 1842 og Skien i 1858 (suppleant for Bøttger) og 1859-60. Døde 13. februar 1875. Gift med Margrethe Cathrine Stockmann.

Bøttger, Hother Erik Werner, født i Skien 18. mai 1801, sønn av organist Johannes Bøttger og Mette Marie Schjøth. Utdannet som snekker i København. I Skien praktiserte han også som arkitekt og tegnet bl.a. Holla hovedgård på Ulefoss og Norges Bank-bygningen på Lie. Ble stadskonduktør i Skien i 1834 og bokholder i Norges Bank-avdelingen i Skien i 1836. Valgt inn i bystyret fra 1839 og ordfører i årene 1842-43. Representerte Skien på Stortinget i 1845 og 1857. Døde i Skien 27. oktober 1857. Gift med Petronelle Boyesen

Blom, Cornelius (født 1791), sønn av Margarethe Paus og Hans Jensen Blom fra den kjente Blom-slekta i Kviteseid. Cornelius Blom var skipskaptein og senere kjøpmann. Han ble forlikskommisær og innvalgt i byens første formannskap i 1837. Blom var Skiens ordfører i 1844-1845.

Blom ble etterfulgt av adjunkt H.S. Arentz (hans andre periode).

BReturadresse:
Arvid Hellstrøm
Eikornrødvn. 60
3713 SKIEN

Bagger, Herman, født i Lemvig i Danmark 20. juli 1800, sønn av distriktskirurg Eggert Christian Bagger og Claudiane Margrethe Borgen. Allerede som 20-åring tok han dansk juridisk embedseksamen. Kom til Gjerpen i 1829 som gårdbruker på Follaug. Flyttet til Skien i 1842 og tok handelsborgerskap der. Han var kjent for både en skarp tunge og penn. I Skiens aviser gjorde hans seg sterkt gjeldende, både som bidragsyter og redaktør. Og i 1844 startet han sin egen avis "Bratsberg Amts Correspondent", som snart kom til å hete "Correspondenten". Han stilte seg på bønder og handverkeres side i kampem mot embeds- og rike forretningsmenn. Men da den første arbeiderbevegelsens kom, med thranitterbevegelsen, ble han skremt. Fra tidlig på 1850-tallet ble han mer og mer konservativ og endte opp som meget lojal regjeringstilhenger. Han var Gjerpens første ordfører (1837-41). I Skien var han ordfører i flere perioder (1847-48, 50-51, 60-61, 67-69). Allerede i 1839 representerte han Bratsberg amt på Stortinget og kom tilbake som stortingsrepresentant fra Skien i flere perioder (1848, -51, -54, 62-63, -64, 68-69). Han endte sin journalistiske karriere i 1874 og flyttet til Langesund og derfra til Porsgrunn i 1880, hvor han døde 24. november samme år.

Arentz og Bagger vekslet på ordførerstillingen fram til 1869.

Hammer, Hans Julius (29.07.1810 - 03.05.1872) ble født i Kristiansand, sønn av sorenskriver og justisråd Andreas Hammer og Isabelle Christine de Stockfleddt. Kom til Skien i 1852 som tilsatt rektor ved Latinskolen, hvor han arbeidet de neste 20 år. Han var bl.a. formann i Sparebankens direksjon. Hammer var varaordfører i 1863-1864, og byens ordfører 1869-1872.

BYMINNER 38

Vi har fått noen henvendelser fra medlemmer som forventer at "Byminnene" blir sendt dem pr. post, slik praksis var da Selskapet for Skien Bys Vel sto for utgivelsene. Den gangen inngikk kjøp av byminnene som en del av medlemskontingenten i Byselskapet.

Etter at Byselskapet ble fusjonert med Skien Historielag, stilles medlemmene fritt med hensyn til kjøp av byminnene. Salget har, som tidligere annonsert i "Brynet", foregått på lagets medlemsmøter. Pris kr. 100,-.

Dersom noen av våre medlemmer ønsker boken tilsendt, vil dette selvsagt la seg ordne, men da med tillegg av portokostnader.

Bestillingene kan evt. sendes til Skien Historielag, Postboks 318, 3701 Skien.

Til medlemmene!

Dessverre har ennå ca. 100 medlemmer ikke betalt kontingenten for 2011.

Medlemmer som er usikre på om de har betalt kontingenten, kan kontakte Rolf Flatebø, tlf 3553 5795 / 4733 4590 eller e-post: rolf@flatebo.no.

Styret